

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Шило О. Г.,

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
завідувач кафедри кримінального процесу та оперативно-розшукової
діяльності, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент
Національної академії правових наук України*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СКЛАДАННЯ ДОСУДОВОЇ ДОПОВІДІ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

У 2016 році Кримінальний процесуальний кодекс України (далі — КПК України) доповнено низкою нових положень, що стосуються порядку складання досудової доповіді та участі в судовому розгляді кримінальної справи представника уповноваженого органу з питань пробації.

Такі зміни кримінального процесуального законодавства України є черговим кроком на шляху гуманізації національного законодавства, впровадження європейських цінностей та міжнародних практик, спрямованих на забезпечення у сфері кримінальної юстиції права кожного на справедливий суд.

На сучасному етапі пробація є чинним правовим інститутом у законодавстві США, окремих європейських країн — Англії та Уельсу, Нідерландах та ін. Вона має стійку тенденцію до поширення своєї географії, з метою чого здійснюються пілотні проекти та створюються адаптовані до законодавства європейських країн технології і порядок пробації.

Крім того, Рекомендацією Комітету Міністрів державам-членам Ради Європи прийнято Правила Ради Європи по пробації (20 січня 2010 р. на 105-му засіданні заступників Міністрів), що містять рекомендаційні положення, спрямовані на гармонізацію законодавства з питань, що складають спільний інтерес, зокрема, стосовно ефективного функціонування служби пробації.

Згідно до п. 6 ст. 2 Закону України «Про пробацію» вона являє собою систему наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону до засуджених, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого. При цьому законом передбачено три види пробації — досудова пробація; наглядова пробація та пенітенціарна пробація.

Предметом регулювання кримінального процесуального законодавства є досудова пробація, що й зумовлює необхідність дослідження її нормативної моделі. Згідно до Закону досудова пробація — це забезпечення суду формалізованою інформацією, що характеризує обвинуваченого, з метою прийняття судом рішення про міру його відповідальності. Для підготовки досудової доповіді персонал органу пробації має право отримувати інформацію про обвинуваченого від підприємств, установ, організацій або уповноважених ними органів та від громадян. Досудова доповідь про обвинуваченого повинна містити: соціально-психологічну характеристику; оцінку ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення; висновок про можливість виправлення без обмеження волі або позбавлення волі на певний строк.

З огляду на зазначене нормативне визначення змісту досудової доповіді, стає зрозумілим, що вона набуває важливого значення в аспекті вирішення судом питання щодо призначення обвинуваченому справедливого покарання, максимального врахування його особистих якостей, соціально-психологічної характеристики при вирішенні цих питань в судовому рішенні. Тож, необхідність в отриманні досудової доповіді виникає у суду після вирішення ним питання винуватості обвинуваченого (підсудного) у вчиненні інкримінованого йому злочину.

Згідно до ч. 5 ст. 314 КПК України у підготовчому судовому засіданні суд у випадках, передбачених цим Кодексом, за власною ініціативою або за клопотанням обвинуваченого, його захисника чи законного представника, чи за клопотанням прокурора і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини вирішує питання щодо складання досудової доповіді, про що постановляє ухвалу із зазначенням строку підготовки такої доповіді.

Враховуючи вищевказаний зміст досудової доповіді, викликає подив можливість ініціювання складання такої доповіді судом у підготовчому провадженні. Адже на даному етапі кримінального провадження суд жодним чином не знайомиться з матеріалами, що мають сторони, не досліджує докази і взагалі не має ніякої інформації стосовного конкретного кримінального провадження за винятком обвинувального акту з додатками, який надійшов до суду від прокурора.

Більш того, завданням суду згідно до сформульованих у ст. 2 КПК України завдань кримінального провадження є забезпечення швидкого, повного та неупередженого судового розгляду. Ініціювання ж су-

дом у підготовчому провадженні складання досудової доповіді ставить під сумнів його неупередженість, оскільки не дослідивши поки що жодних доказів, суд наперед вирішує питання щодо необхідності підготовки письмової інформації стосовно соціально-психологічної характеристики обвинуваченого, оцінки ризиків вчинення ним повторного кримінального правопорушення та висновку про можливість виправлення без обмеження волі або позбавлення волі на певний строк.

Завдання стадії підготовчого провадження обмежуються винятково встановленням наявності достатніх правових підстав для проведення судового розгляду, можливості розгляду в суді обвинувального акту, що надійшов від прокурора, та підготовкою майбутнього судового розгляду (за винятком тих кримінальних проваджень, у яких обвинувальний акт надійшов до суду з угодою, оскільки в цьому випадку сутність і процесуальна форма підготовчого провадження істотно змінюються). Тому ініціювання судом на даному етапі кримінального провадження складання досудової доповіді видається передчасним і таким, що не відповідає його власним завданням, що детермінуються його процесуальною функцією. Хоча й в порівняльно-правовому аспекті заради справедливості слід зазначити, що аналогічно дане питання вирішується й в законодавстві окремих країн, які вже мають певний досвід функціонування пробації у царині кримінального судочинства. Зокрема, згідно до ст. 491 КПК Латвійської Республіки при підготовці кримінальної справи до судового розгляду суддя серед інших питань вирішує і питання про затребування оцінного повідомлення із Державної служби пробації.

Між тим, на наш погляд, досудова доповідь має складатися наприкінці досудового розслідування за ініціативою сторони обвинувачення або сторони захисту, що є логічним продовженням їх позиції і що має охоплюватися їх процесуальним інтересом (у тому числі, й з метою вирішення судом питання про застосування запобіжного заходу або продовження строку його дії).